

**Centenar Constantin Noica
1909/2009**

CONSTANTIN NOICA (Vitănești-Teleorman, 12/25 iulie 1909 – Sibiu, 4 decembrie 1987). A debutat în revista *Vlăstarul*, în 1927, ca elev al liceului bucureștean „Spiru Haret”. A urmat Facultatea de Litere și Filozofie din București (1928–1931), absolvită cu teza de licență *Problema lucrului în sine la Kant*. A fost bibliotecar la Seminarul de Istorie a filozofiei și membru al Asociației „Criterion” (1932–1934). După efectuarea unor studii de specializare în Franța (1938–1939), și-a susținut în București doctoratul în filozofie cu teza *Schiță pentru istoria lui Cum e cu puțință ceva nou*, publicată în 1940. A fost referent pentru filozofie în cadrul Institutului Româno-German din Berlin (1941–1944). Concomitent, a editat, împreună cu C. Floru și M. Vulcănescu, patru din cursurile universitare ale lui Nae Ionescu și anuarul *Isoare de filosofie* (1942–1943). A avut domiciliu forțat la Câmpulung-Muscel (1949–1958) și a fost deținut politic (1958–1964). A lucrat ca cercetător la Centrul de logică al Academiei Române (1965–1975). Ultimii 12 ani i-a petrecut la Păltiniș, fiind înmormântat la schitul din apropiere.

Cărți originale, enumerate în ordinea apariției primei ediții: *Mathesis sau bucuriile simple* (1934), *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz și Kant* (1936), *De caelo. Încercare în jurul cunoașterii și individului* (1937), *Viața și filosofia lui René Descartes* (1937), *Schiță pentru istoria lui Cum e cu puțință ceva nou* (1940), *Două introduceri și o trecere spre idealism* (cu traducerea primei Introduceri kantiene a „Criticei Judecării”) (1943), *Jurnal filosofic* (1944), *Pagini despre sufletul românesc* (1944), „*Fenomenologia spiritului*” de G. W. F. Hegel istorisită de Constantin Noica (1962), *Douăzeci și șapte trepte ale realului* (1969), *Platon: Lysis* (cu un eseu despre înțelesul grec al dragostei de oameni și lucruri) (1969), *Rostirea filozofică românească* (1970), *Creație și frumos în rostirea românească* (1973), *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975), *Despărțirea de Goethe* (1976), *Sentimentul românesc al ființei* (1978), *Spiritul românesc în cumpătul vremii. Șase maladii ale spiritului contemporan* (1978), *Povestiri despre om (după o carte a lui Hegel: „Fenomenologia spiritului”)* (1980), *Devenirea întru ființă*. Vol. I: *Încercare asupra filozofiei tradiționale*; Vol. II: *Tratat de ontologie* (1981), *Trei introduceri la devenirea întru ființă* (1984), *Scrisori despre logica lui Hermes* (1986), *De dignitate Europae* (lb. germ.) (1988), *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* (1990).

Gabriel Liiceanu | Alexandru Dragomir
Dan C. Mihăilescu | Andrei Cornea | Andrei Pleșu
Ioana Pârvulescu | Sorin Vieru | Sorin Lavric

d e s p r e
NOICA
NOICA
i n e d i t

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Anca Drăghici, Marieva Ionescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la „Accent Print“ – Suceava

© Alexandra Noica-Wilson pentru textele lui Constantin Noica

© HUMANITAS, 2009

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Despre Noica; Noica inedit / Gabriel Liiceanu, Alexandru Dragomir,
Dan C. Mihăilescu, ... – București: Humanitas, 2009
ISBN 978-973-50-2498-7

I. Liiceanu, Gabriel
II. Dragomir, Alexandru
III. Mihăilescu, Dan C.
14(498) Noica, C.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

GABRIEL LIICEANU

Despre o anume personalitate

Invitat la acest colocviu¹, m-am întrebat dacă mai sunt capabil să spun ceva nou despre Noica. Dar de unde ar putea veni noutatea în privința acestui personaj care ne-a bulversat viețile câtorva dintre noi, după ce Istoria o bulversase pe a lui? Evident, din cele întâmplăte cu Noica *între timp*, din felul în care timpul i-a prelungit, după moartea lui, destinul. De pildă, ne putem întreba dacă, în anii din urmă, statura lui a crescut. Sau poate a rămas aceeași? Sau s-a diminuat? Sau poate a fost pur și simplu, într-un timp el însuși neașezat – timpul „tranziției“ –, oarecum suspendată? Sau poate a căzut în uitare? Cum i-a prelungit lui Noica timpul destinul? Din arhivele Securității, de pildă, a ieșit la suprafață dosarul lui Noica, și astfel au devenit posibile noi evaluări în privința ultimilor treizeci de ani ai vieții sale și a cărților scrise în acest răstimp. Sau, în aceste două decenii scurse de la moartea sa, a apărut o nouă generație culturală, una care nu l-a cunoscut pe Noica în carne și oase – și, astfel, a devenit liberă pentru o interpretare a operei de care, în viață fiind, nu a avut parte. S-au scris între timp cărți despre el. Și,

¹ Colocviul organizat în 24 aprilie 2009 de Facultatea de Filozofie a Universității din București cu prilejul Centenarului Noica.

tot în anii din urmă, opera lui a fost tradusă în câteva limbi. A devenit ea obiectul unor dezbateri filozofice internaționale? Sau poate cărțile lui, traduse și publicate, n-au avut nici un ecou? Și dacă nu, de ce se întâmplă așa? Iată, așadar, în raport cu ce s-a întâmplat în ultimii ani, o direcție posibilă a unui nou discurs.

Dar mai există și alta, care ține cont de felul în care a trecut timpul peste cel ce vorbește, și nu peste cel despre care e vorba. Cum s-a așezat Noica între timp *în mine*? Ce simt nevoia să spun acum despre Noica, la o sută de ani de la nașterea lui, la patruzeci și doi de când l-am cunoscut și la douăzeci și doi de când ne-am despărțit de el? Cum s-a așezat în mine personalitatea *civică, pedagogică și filozofică* a lui Noica? Cum înțeleg astăzi această personalitate cu cele trei chipuri ale ei? A-l omagia *cu adevărat* astăzi, la centenarul nașterii sale, înseamnă, pentru mine, cel puțin, a uita într-o bună măsură că vorbesc despre omul fără de care destinul meu ar fi fost altul sau, mai degrabă, n-ar fi fost deloc. Altfel spus, va trebui să-ncerc să las deoparte orice complezență de circumstanță. Nu-mi va fi ușor.

Personalitatea civică

Ne-am dat într-un târziu seama că Noica își iubea țara cu o dragoste pătimașă. Că era, cum se spune, „un mare patriot“. Cuvântul acesta, „patriot“, care pentru noi se golise de sens, își avea pentru el și pentru cei din generația lui întemeieri limpezi. Bunicii și părinții lor făcuseră România modernă, România lui Carol I, și apoi România Mare. Ei, copiii, erau, cu o vorbă a lui Eliade, prima

generație eliberată de o sarcină istorică și aptă pentru cultura mare. Adevărul e că, deși eliberați în felul acesta, ei s-au grăbit să-și dea singuri o sarcină istorică, izvorâtă din împletirea politicii, eticii și a misticii: România născută după Primul Război Mondial era o moștenire care trebuia purificată de politicianismul partidelor burgheze. Potrivit crezului legionar, pe care l-au împărțășit o bună parte din ei, ea trebuia să devină o societate așezată pe un ideal ortodox și pe valorile etice derivate din el. Aventura legionară s-a terminat, în ce-l privește pe Noica, cu o adevărată catastrofă a vieții. Dar important e, pentru discuția noastră, că, după al Doilea Război Mondial, Noica a trecut pe celălalt mal al Istoriei cu aceste reflexe patriotice *formate*.

Noi, în schimb, ne pierduserăm patria înainte de a o fi avut. Patria omagiată pe stadioane cu actori costumați în voievozi, patria omagiată în filmele zise „istorice“ ale lui Sergiu Nicolaescu și în cenaclurile „Flacăra“ nu putea fi patria noastră. România- cea-furată-de-comuniști nu a fost niciodată *patria mea*, una în care să mă recunosc și căreia să simt că-i datorez ceva. Țara care oficial trecea drept „a mea“ era cea care-mi frângea destinul, care-mi punea viața în dosar, care mă hăitua, care ne asmuțea pe unii împotriva altora, care mă transforma în obiect al urii, care mă cenzura, care-mi interzicea să umblu și să vorbesc liber.

Și totuși, aveam nevoie de o țară. Izgonit din prezent, am luat în brațe o fantasmă a trecutului: România lui Carol I și România interbelicului, țara bunicilor mei și apoi a tinereții părinților mei, țara sincronismului Iovinescian. Și, evident, pe Noica însuși. Acestei Românie i-am rămas fidel. N-am făcut parte, slavă Domnului, dintre cei care, în 1968, după discursul lui Ceaușescu din balcon,

au trăit un rapt mistico-naționalisto-ceaușist, declarând că sunt gata „să-i aștepte pe ruși cu o pușcă în copac“. Indivizii care-mi furaseră țara nu aveau dreptul, acum, când ei erau la ananghie, să mă cheme s-o apăr. Singurul mod de a iubi România era să-ți dorești, clipă de clipă, s-o vezi scăpată de ei. Ceaușescu, „activiștii“ și Securitatea nu erau decât replica în oglindă a celor care amenințau acum să ne invadeze, erau *ocupantul deja sosit*. Nu grija țării o aveau ei atunci, ci a locului în care se cățăraseră și pe care ne chemau să-l apărăm *pentru ei*. Câți n-au frisonat atunci! Câți n-au intrat într-un partid care, vezi Doamne, peste noapte își zvântase sângele de pe manșete și devenise onorabil! Poporul strâns atunci în piață să aclame patriotic avea să fie același care, an după an, a fost folosit să scrie pe stadiioane, cu litere făcute din trupuri, numele lui Ceaușescu.

Trecut prin zece ani de domiciliu forțat și prin șase de închisoare, Noica nu a venit să ne propună singurul patriotism care ar fi fost acceptabil în acel moment: patriotismul disidenței. Considera că își trăise disidența în felul lui, în epoca lui Dej, refuzând orice formă de colaborare cu regimul comunist. (Prima tentativă de captare a respins-o, refuzând propunerea de a i se republica *Regulae ad directionem ingenii* la Editura Științifică, cu o prefață adusă la zi.) A crezut sincer o vreme, după eliberarea din închisoare în 1964 și după venirea lui Ceaușescu la putere, că, istoric, începuse o epocă nouă și că între cei din generația lui și cei de la putere a intervenit un pact. Faptul că a devenit cercetător la Centrul de Logică și că au început să i se publice cărțile l-a întărit în această convingere. Mai mult (ca să nu zic mai rău): a început să creadă în bunele intenții patriotice ale lui Ceaușescu și reflexele dobândite în

tinerete s-au reactivat acum, pornind de la câteva analogii superficiale (în primul rând, teama tradițională față de „marele popor frate vecin“ și-apoi ideea că „cineva venise să ne pună la treabă“). În buna lui credință, Noica nu distingea între deturnarea sentimentelor patriotice către interese de grup și patriotismul lui autentic, acela care-l făcea să mângâie cu nesfârșită duioșie cuvintele limbii române sau să plângă în fața televizorului când Segărceanu pierdea un meci de tenis. Aceeași bună-credință l-a atras către ridicolul protocronism al lui Edgar Papu sau afilierea dubioasă ale unui Paul Anghel. Aceeași bună-credință, dublată de nevoia de a regăsi ceva din patria pierdută, l-a făcut să ajungă în două rânduri la Paris și să-l prezinte pe Ceaușescu în culori favorabile, spre disperarea și indignarea Monicăi Lovinescu, a lui Virgil Ierunca sau a lui Emil Cioran.

O vreme, noi, cei care i-am fost în preajmă din 1967, nu am observat nimic din toate astea, iar când le-am observat am încercat, atunci când ele nu ne-au iritat sau întristat de-a dreptul, să ne amuzăm, socotindu-le forme de originalitate „ale Bătrânului“. *Cealaltă* lecție a lui era prea puternică și trecea cu totul în umbră puseurile anacronic-patriotarde, pe care, de altminteri, ca bun pedagog ce era, Noica le ținea departe de noi. Patria pe care el ne-o dăduse, pe care ne-o trecea clipă de clipă și care stătuse la temelia relației noastre era *patria fără granițe a culturii europene*. Lucrurile acestea sunt de altfel spuse cu o limpezime pe care, retrospectiv, o găsesc tulburătoare, într-o pagină a *Jurnalului de la Păltiniș* din ziua de 19 noiembrie 1980. Iat-o:

„Pentru noi, Bucureștiul continuă să stea, de o lungă bucată de vreme, sub semnul «protocronismului»,

Cuprins

Cronologie Constantin Noica

alcătuită de Sorin Lavric / 5

Despre o anume personalitate

de Gabriel Liiceanu / 31

Despre Noica

de Alexandru Dragomir / 49

„Fiți înfricoșător de buni“

de Dan C. Mihăilescu / 57

Un cetățean al propriei filozofii –

Constantin Noica

de Andrei Cornea / 69

Ce am învățat de la Noica

de Andrei Pleșu / 89

Un tânăr neobișnuit, Constantin Noica

de Ioana Pârvulescu / 99

Pagina dispărută a lui Noica

de Sorin Vieru / 107

De ce este Noica un reper

de Sorin Lavric / 113

INEDIT / 123

Exactitate și adevăr
de Constantin Noica / 125

Correspondență

Constantin Noica către Alexandru Dragomir / 129

Constantin Noica către Alexandru Elian / 156

Andrei Pleșu către Constantin Noica / 164

Gabriel Liiceanu către Constantin Noica / 176

Marin Tarangul către Constantin Noica / 180

N. Steinhardt către Constantin Noica / 182

O JOACĂ ÎN MARGINEA
UNEI FOTOGRAFII / 187